

Nr 308.

Av herr **Palmstierna m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående vissa åtgärder för tillgodoseende av befolk-
ningens behov av livsförnödenheter.

På inbjudan av representanter för socialdemokratiska parti-
styrelsen, landssekretariatet, kooperativa förbundet, centralförbun-
det för socialt arbete samt tjänstemännens och de affärsanställdas
representantskap sammanträdde i Stockholm under tiden 27—30
sistlidne december en kongress, dyrtidskongressen, avsedd att giva
tillfälle för olika konsumentgrupper att dryfta de mest aktuella dyr-
tidsfrågorna samt att giva ett samlat uttryck för konsumenternas
önskemål ifråga om de åtgärder, som böra och kunna vidtagas för
att mildra och motverka dyrtiden.

Vid kongressen voro närvarande 493 ombud, 7 enskilda del-
tagare och ett 70-tal särskilt inbjudna. De valda ombuden repre-
senterade 777 organisationer, varav 281 fackliga föreningar, 178
kooperativa sammanslutningar, 120 arbetarekommuner, 106 livs-
medelsnämnder, 35 nykterhetsloger, 13 ungdomsklubbar, 9 kvinno-
föreningar och 35 andra organisationer av tjänstemän, förmän och
affärsanställda m. fl.

Vid kongressen förekommo inledningsföredrag i olika ämnen
av professorerna Knut Wicksell och Nils Hansson, godsägaren G.
Sederholm, ingenjör Gustaf Larsson, docent Sven Brisman, redaktör
Anders Örne, fil. d.r Erik Sjöstrand, riksdagsmännen Värner Rydén,
Erik Palmstierna, C. E. Svensson och A. J. Christiernson.

Efter behandling av respektive frågor gjordes följande uttalan-
den:

»Livsmedelsfrågan.

Den genom krigsutbrottet framkallade dyrtiden har nu vuxit till en sådan höjdpunkt, att den fyller stora lager av vårt folk med de största bekymmer, att icke säga förtvivlan. De klasser, som äro hänvisade att leva på inkomsten av samhällsnyttigt arbete, se så mycket mindre någon ljusning i eländet som arbetslönerna — detta gäller i stort sett såväl den enskilda arbetsmarknaden som det allmänna — på intet sätt hållit jämna steg med uppskrivningen av priserna å allt vad till livets nödtorft hörer. Då härtill nu på snart sagt alla områden inträtt en knapphet i tillgången eller i många fall ren brist på livsmedel, som ytterligare hotar framför allt de mindre bemedlade klasserna i deras existens, så måste kongressen i hundratusentals svenska medborgares namn kräva effektiva åtgärder till bekämpande av detta samhällsönda.

Efter att hava fått vårt lands hittillsvarande livsmedelspolitik belyst från olika synpunkter riktar kongressen en rad anklagelser mot densamma. Kongressen konstaterar:

att redan från början konsumenternas intressen blivit vid tillsättandet av de statliga organen för vår livsmedelspolitik på ett orättvist sätt undanskjutna;

att livsmedelspolitiken ävenledes från början färgats av ett ensidigt tillgodoseende av producenternas anspråk, yttrande sig bland annat i en påfallande obenägenhet att i tid begränsa exporten av livsmedel till utlandet samt att använda maximipris- och förfoganderättslagen till skydd för konsumenternas berättigade intressen;

att över huvud taget hela vår livsmedelspolitik präglats av en brist på system, förutseende och beslutsamhet, som omsider utmynnat i en hejdlös uppskörtning från mellanhänders och jobbares sida — det sistnämnda till skada för både producenter och konsumenter.

Med hänsyn till dagens närmaste bekymmer anser sig kongressen böra framhålla:

att knappheten på spannmål, som snart kommer att ställa vårt folk på halv hungerstat, i hög grad förvärrats därigenom, att kraftiga åtgärder icke i tid vidtagits för att bevara brödspannmålen till människoföda;

att bristen på mjölk och smör i avsevärd grad beror dels på den oerhörda exporten av nötkreatur under fjolåret, dels på underlåtenheten att i tid införskaffa kraftfodermedel åt jordbruket, dels ock

på den förskjutning inom jordbrukets produktion, som framlockats av orimligt uppskruvade priser å kött och fläsk;

att fiskmarknaden i hög grad förryckes genom frånvaron av förbud mot att i utlandet försälja fångster från svenska fiskefartyg.

Till slut anklagar kongressen de härför ansvariga för att industrien fått ohejdat utnyttja krigskonjunkturerna även inom det egna landet, så att priserna på byggnadsmaterialier, järn, trä, maskiner, gödningsämnen o. s. v. ävensom kläder och skodon m. m. stigit till rent oskäligen belopp.

Kongressen kräver en genomgripande omläggning av livsmedelspolitiken, så att denna hädanefter må präglas av målmedvetenhet, bestämdhet och framför allt rättvisa. För vinnande av detta mål uppställer kongressen i främsta rummet följande krav:

att inom det centrala statsorganet för livsmedelspolitiken konsumenternas intressen få avsevärt ökat utrymme;

att statens handels- och industrikommissioner omorganiseras från ensidiga intresseorganisationer till opartiskhet;

att export till utlandet av livsmedel må tillåtas endast i det fall, att överskott råder inom landet;

att i handeln med utlandet livsmedel ej utan verkligt nödtvång må användas som bytesmedel; i dess ställe böra industriens produkter i första hand härför utnyttjas;

att statens maktmedel mot oskäligen prisfördyringar användas, så att vederbörande producenter väl erhålla sina produktionskostnader fullt betäckta jämte en skälig produktionsvinst, men ej medgivas några ockrarevinster; ävensom att genom kraftiga åtgärder livsmedelsjobberi må bekämpas;

att åtgärder vidtagas för att säkra landets behov av foder- och gödningsmedel till utökande av jordbrukets avkastning samt till nedbringande av denna närings produktionskostnader;

att industrien tvingas att till skäliga priser förse landet med nödiga alster av dess produktion;

att ett väl avvägt system följes vid prisregleringar för jordbrukets produkter, så att skadliga rubbningar mellan dess olika produktionsgrenar ej framkallas genom åsättande av oproportionerligt höga priser på vissa jordbruksprodukter till förfång för andra av dess produktionsgrenar;

att då varaktig knapphet av livsmedel å något område yppar sig, åtgärder till ransonering ofördröjligen vidtagas, därvid särskild

uppmärksamhet ägnas åt de kroppsarbetande klassernas större behov av föda;

att åtgärder ofördröjligen vidtagas för en fullständig undersökning angående den i höst med brödsäd besädda arealen samt att eventuellt erforderliga statsingripanden till tryggande av tillgången på brödsäd under nästa konsumtionsår utan förhalning åvägbringas; samt

att från det allmännas sida intet må underlåtas för att genom upplysning göra vårt folk underkunnigt, så långt ske kan, om innebörden i de åtgärder, vilka vidtagas till folknäringsens tryggande, men framför allt om nödvändigheten av ett tillvaratagande av alla i landet befintliga livsmedel för folkhushållningens behov.

Bränslefrågan.

Kongressen, som utgår från att staten under nu rådande exceptionella förhållanden har att tillse, att nödigt bränsle anskaffas till drägliga priser för befolkningens behov, finner sig med stöd av föreliggande upplysningar kunna antaga:

att den bränslenöd, som särskilt inom vissa delar av landet kan befaras uppstå, för perioden 1917—1918 bör övervinnas genom av staten vidtagna åtgärder och vill kongressen, förutom en kraftig upplysningsverksamhet om bränslets effektiva användning, bland sådana särskilt framhålla följande:

att hushållsbränsle i första rummet anskaffas;

att erforderliga medel omedelbart ställas till förfogande för den av staten inrättade vedorganisationen i syfte att redan under innevarande vinter befrämja den enskilda vedavverkningen;

att dessa medel må kunna användas dels för inköp och upplagring av hushållsved inom olika delar av landet, dels till fraktbidrag och andra åtgärder, som åsyfta att hindra en oskäligen fördyring av vedpriset;

att staten bör i största möjliga mån öka vedavverkningen på de allmänna skogarna och ställa den avverkade veden till statens livsmedelskommissions förfogande, särskilt för att därigenom inverka prisreglerande; dock bör domänsförvaltningen genom av riksdagen anslagna medel påföras ersättning i den mån ved från statsskogarna levereras under marknadspris;

att torvtillverkningen uppmuntras i de trakter, där torv kan beredas till sådana priser och i sådan omfattning, att denna kan anses direkt eller indirekt vara av betydelse för bränslefrågans lösning,

att det bör sörjas för tillhandahållande inom de kommunala organen även av kol och koks till lägsta möjliga priser, varvid även landets egen produktion av stenkol bör utnyttjas; samt

att, om vidtagna åtgärder icke leda till vedbristens avhjälpande, våra industrier få vara beredda på att dess bränsleförråd och från skogarna härstammande råvaror, uti viss omfattning genom statens förfogande, användas för att täcka behovet av hushållsved.

Bostadsfrågan och byggnadsmaterialprisen.

Den sedan lång tid befintliga knappheten å smålägenheter hotar på grund av byggnadsverksamhetens alltjämt rådande överksamhet att inom den närmaste tiden övergå till verklig bostadsnöd.

De åtgärder vissa stadskommuner, med förståelse för bostadsfrågans betydelse, vidtagit i form av anskaffande av billig byggnadsmark, lån eller låneborgen m. m., synas på grund av byggnadsmaterialfrågans nuvarande läge icke leda till åsyftat resultat: bostäder till den 1 oktober 1917.

Kongressen måste med beklagande konstatera, att regeringen hittills icke företagit några åtgärder för att råda bot mot den hotande fara de abnormt höga materialprisen utgöra för bostadsproduktionen, ehuru det är uppenbart, att åtgärder för länge sedan varit behövt vidtaga.

Bostadsfrågans nuvarande läge är av så allvarlig art, att den samma med all kraft påkallar statsmakternas omedelbara ingripande i syfte att åt byggnadsverksamheten bereda tillgång på byggnadsmaterial till skäligen pris.

I detta hänseende böra åtgärder vidtagas för lindrande av stundens nödläge å bostadsmarknaden genom beredande av tillgång på tillräckliga medel, antingen från de industrier, som genom vinstgivande export bidragit till de nu rådande höga priserna å byggnadsmaterialen, eller från den allmänna krigskonjunkturskatten eller på annat sätt.

Därjämte böra lämpliga och på längre tid inriktade åtgärder vidtagas för framtida reglering av tillgång och pris å byggnads-

materialier i syfte att möjliggöra ett tillräckligt och helst årligt växande förråd av nya, sunda och billiga mindre lägenheter i stället för de utslitna och utdömda.

Lönefrågan.

Det betryck, vari dyrtiden försänkt stora lager av befolkningen i vårt land, beror främst därpå, att medan priset på alla förnödenheter undergått en ofantlig stegring — för närvarande torde denna stegring siffermässigt mätas av ett dyrtidstryck (den beräknade fördyringen i ett mindre bemedlat normalhushålls kostnader) av 40 å 50 procent — så har arbetets pris, arbetslönen, antingen förblivit orubbad på sin gamla nivå eller också endast undergått en relativt obetydlig förhöjning. Reallönen har sålunda sjunkit oerhört under nominallönen.

Stegringen av den allmänna prisnivån hänför sig icke blott till den varuknapphet, som kriget framkallat i vårt liksom i andra länder, utan även — och detta i *väsentlig* grad — till en av varuknappheten oberoende sänkning av penningens värde. Härav följer, att man har anledning att förmoda, att den nuvarande prisstegringen ej helt kommer att försvinna efter kriget utan i väsentlig mån bli för en längre tid bestående. Det som emellertid är oemotsägligt konstaterat är, att den tid, i vilken vi just nu leva, karaktäriseras icke blott av abnormt höga priser utan även av en ständigt och snabbt fortgående höjning i den allmänna prisnivån. När någon förändring härutinnan kan tänkas inträda, kan givetvis ej med någon visshet förutsägas.

Under sådana förhållanden är det uppenbart, att en väsentlig justering av lönerna ej längre kan få uppskjutas. Dyrtidstrycket har hittills av löntagarna själva måst mötas med inskränkningar, försakelser och för visso även skuldsättning, vilket kan gå till en tid men nu medfört ett olidligt och snart även fullständigt ohållbart tillstånd, om effektiva åtgärder för löneökning icke snabbt vidtagas.

Att dylika förhållanden, som i sig bära fröet till en vittgående social och ekonomisk kris för en stor del av vårt folk, skola vara rådande är ingen ekonomisk nödvändighet. Väl är det sant, att man ej genom lönestegring kan upphäva följderna av den varuknapphet, som kriget framkallat. Men denna knapphet är såsom

sådan en sak för sig, och beträffande denna har man åtminstone för en del viktigare livsmedel kunnat ordna så, att densamma drabbar alla lika.

Det ter sig därför som en oavvislig och inom räckhåll liggande åtgärd, att alla löntagare beredas en verksam löneförbättring, som lämpligen kan utgå, dels i form av dyrtidstillägg för mötande av kristidens akuta ekonomiska verkningar, dels i form av för en avsevärd framtid bestående löneförhöjning, genom vilka tillägg en mot den höjda prisnivån i möjligaste mån svarande inkomstökning åvägbringas.

Det är sålunda oundgängligt, att från *statens, kommunens* och *enskilda arbetsgivares* sida snara åtgärder vidtagas i denna riktning.

Kooperationen.

I.

Under den av världskriget framkallade dyrtiden med ty åtföljande svårigheter på varumarknaden och spekulation i stigande varupriser har tydligare än någonsin förut i vårt land behovet av en stark konsumentorganisation gjort sig påmint. Medan producenter och yrkesmässiga varudistributörer på grund av det moderna samhällets konstruktion intaga en synnerligen stark ställning i det ekonomiska livet och därtill kunna stödja sig på mäktiga intresserepresentationer vid framförandet av sina krav, har konsumenternas stora massa försummat att tillvarataga sammanslutningens fördelar. Följden härav har blivit, att produktion och handel, som uteslutande borde känna som sin uppgift att lojalt tjäna konsumenternas, d. v. s. hela samhällets gemensamma välfärd, upphävt sig till en härskande ställning och pockande kräva att ständigt och ej minst i tider av allmän nöd få sina intressen i främsta rummet tillgodosedda. Detta missförhållande, som under krisen framstått i särskilt skriande former, kan ändras blott därigenom, att varuförbrukarna samlas kring sina egna kooperativa företag och genom dem söka direkt påverka det ekonomiska livet i för sig gynnsam riktning.

Kongressen beklagar, att de svenska konsumenterna ej tidigare insett detta. Det ökade intresse för Kooperationen, som efter krigsutbrottet kunnat konstateras över hela landet, är synnerligen lofvärt,

men har tyvärr kommit alldeles för sent för att göra konsumentorganisationen till den betydelsefulla faktor i produktion och distribution, som den borde varit redan vid krigsutbrottet. Uppbyggandet av de starka ekonomiska företag, som äro nödvändiga för att effektivt kunna bekämpa obefogad prisstegring och göra konsumenternas intressen gällande, kräver nämligen mångårigt arbete.

Kongressen ställer nu till landets konsumenter en allvarlig uppfordran att icke glömma kristidens lärdomar, utan med kraft fullfölja det pågående organisationsarbetet såväl under återstoden av krisen som också därefter.

Kongressen vill särskilt framhålla vikten av att alla konsumenter, oberoende av levnadsställning, yrke och åskådning, samlas i en enda organisation, byggd på affärsmässigt skötta, kapitalstarka och enhetliga lokala konsumtionsföreningar, som i sin ordning äro sammanslutna under den för hela landet gemensamma partihandelscentralen, Kooperativa förbundet, enär splittring i inbördes konkurrerande organisationer blott är ägnad att förminska de direkta fördelar, som eljest kunna vinnas, och att försvaga konsumenternas inflytande i samhället.

II.

Då de kooperativt organiserade konsumentföretagen stå öppna för alla och på grund av sina försäljnings- och utdelningsprinciper icke kunna göra sig skyldiga till prisocker, äro de att betrakta såsom allmännyttiga företag. Tillvaron av starka och välskötta konsumentorganisationer är vidare i flera avseenden en viktig förutsättning för ett lyckligt resultat av det allmännas åtgärder mot dyrtiden.

Kongressen finner därför det goda och fruktbringande samarbete, som mångenstädes ägt rum mellan kommunala och statliga dyrtidsorgan å ena sidan och konsumtionsföreningar å den andra, lämpligt och uttalar önskvärdheten av att detta samarbete ytterligare utvecklas i syfte att konsumenterna själva må övertaga ansvaret för fördelningen av de varor, som av det allmännas organ anskaffats. Därigenom förhindras även de rubbningar i den vanliga tillförseln, som bli en följd av dessa varors försäljning på öppen marknad.

Kongressen uttalar vidare, att statsmakterna mera än hittills skett böra tillse, att den kooperativa rörelsen icke på grund av olämpliga lagstiftnings- och beskattningsåtgärder på ett konstlat sätt hålles tillbaka.

Slutligen vill kongressen framhålla, att staten och kommunerna hädanefter borde känna sig förpliktade att ordna den offentliga undervisningen så, att praktiska, ekonomiska kunskaper i större utsträckning än nu är fallet meddelas de breda lagren för att sätta dem i stånd att med framgång utnyttja självhjälpens och sammanlutningens fördelar.

De statliga kristidsinstitutionernas organisation.

De olika offentliga institutioner, som i vårt land tillskapats för handhavande av kristidens frågor, lida av det väsentliga felet, att de sakna en enhetlig ledning och en tillräckligt fast organisation. På grund härav hava de åtgärder, som vidtagits, särskilt på livsmedelspolitikens område kommit att präglas av brist på system, följdriktighet och ändamålsenlighet och såväl beslutens fattande som deras verkställighet har onödigt fördröjts, så att även av denna anledning effekten ofta blivit synnerligen ringa. I vissa fall har detta vacklande mellan olika ståndpunkter, som kännetecknat besluten, lett till skada för såväl producenter som särskilt konsumenter.

Såsom ett första krav på en rationell organisation av kristidsinstitutionerna anser därför kongressen, att dessa institutioner böra inordnas under en enhetlig, fast och ansvarig ledning. Det bästa sättet för lösandet av denna fråga vore otvivelaktigt inrättandet av ett särskilt statsdepartement för hithörande ärenden, vars chef erhöle ställning och ansvar som ledamot av konseljen. På grund av de konstitutionella hinder, som resa sig mot träffandet i närvarande tid av en sådan anordning, anser emellertid kongressen, att ledningen bör tillkomma ett på provisorisk stat uppfört centralt ämbetsverk för kristidsfrågor med en chef och visst antal ledamöter, som tillsvidare förordnas av Kungl. Maj:t, samt med särskild av Kungl. Maj:t fastställd instruktion. Av ledamöterna böra hälften representera de speciella konsumentintressena samt de övriga i lämplig proportion jordbrukets, industriens och handelns intressen. Vid upprättandet av denna institution bör jämväl tillses, att kostnaderna för organisationen hållas så lågt som möjligt samt att skötseln blir fullt

affärsmässig. Av den föreslagna anordningen följer, att granskningen av det nya ämbetsverkets verksamhet i vanlig ordning utövas av statsrevisorerna.

Bland de viktigare ärenden, som böra handhavas av detta ämbetsverk, må i första rummet nämnas åtgärder för att främja produktionen av behovsartiklar och tillförsäkra vårt land den import, som därutöver erfordras, samt ombesörjandet av att konsumenternas krav på billiga livsmedel bliva så långt möjligt tillgodosedda. De särskilda uppgifter, vilka för närvarande tillkomma statens livsmedels-, handels-, industri- och folkhushållningskommissioner, överlämnas åt byråer, sorterande under det centrala ämbetsverket.

I samband härmed böra de lokala livsmedelsnämnderna givas en fastare organisation med större befogenheter än för närvarande och deras verksamhet närmare anknytas till den centrala institutionen genom en effektivare tillsyn och en mera omfattande konsulentverksamhet. I fråga om sammansättningen av de lokala nämnderna bör framför allt tillses, att de speciella konsumentintressena bliva vederbörligen representerade.»

Genom ett särskilt uttalande uppfordrade kongressen vidare »riksdagens samtliga partier att med kraft och intresse söka främja en livsmedelspolitik, som så långt möjligt tillgodoser konsumenternas berättigade krav samt verka för en regeringspolitik, som befrämjar de av kongressen förordade åtgärderna», och uttalade kongressen sin bestämda förväntan »att riksdagen kraftigare än hittills använder sig av sin beskattningsrätt till beskärande av framför allt krigsvinsterna och såmedels lägger den nödvändiga materiella grunden för effektivare åtgärder till bekämpande av dyrtiden».

*

De bekymmersamma förhållanden för stora lager av vårt folk, vilka dyrtidskongressen konstaterar såsom en följd av dyrtiden, hava under den tid, som förflutit efter kongressen, icke undergått någon förändring till det bättre. Prisstegringarna på viktiga livsförnödenheter fortgå alltså och knappheten på varor tilltager, medförande ett hejdlöst jobberi till varornas onödiga fördyrande. Under sådana förhållanden framstår i än högre grad nödvändigheten av, dels att i det allmännas strävanden att motverka och lindra dyrtiden de riktlinjer för livsmedelspolitiken bliva till fullo beaktade, vilka på ett auktoritativt sätt blivit å konsumentklassernas vägnar framförda av

dyrtidskongressen, dels att denna verksamhets utövande anförtros åt myndigheter med en fast och för ändamålet lämpligt och rättvist avpassad organisation.

Vi hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte vid vidtagande av åtgärder till tryggande av befolkningens behov av livsförnödenheter beakta de av dyrtidskongressen framförda riktlinjerna samt åvägabringa en för denna verksamhets utövande lämpligt och rättvist avpassad statsorganisation.

Stockholm den 5 februari 1917.

Erik Palmstierna.

Hj. Branting.

Viktor Larsson.

J. A. Ingvarson.

F. V. Thorsson.

Bernh. Eriksson.

A. J. Bürg.

Herm. Lindqvist.

Sven Persson.

Emil Kristensson.

Värner Rydén.

Sven Linders.
